

Yläkuvassa 2000-luvun Forssaa. Asutustoiminta muokkasi suomalaisen yhteiskunnan rakenteita myös kaupungeissa ja teollisuustaaajamissa. Maanhankintalain mukaan perustettiin noin 34 000 asutotonttia, joista suurin osa sijoittui taajama-alueille teollisten työpaikkojen lähelle. Vasemmalla: "Rintamamiestaloja Forssan Talsoilan kaupunginosassa eli Rantalänmäellä. Omakotitalot on rakennettu suoriin riveihin kadun varteen, talusrakennukset pihan puolelle. Sodanjälkeinen asutustoiminta oli monessa taajamassa yhtenäisten omakotialueiden suunnittelun tiennäyttäjänä." (Keijo Kääriäinen 1960.) Kuva teoksesta Erkki Laitinen, Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta.

OSA I. **"NORMAALIAIKOJEN"** **ASUTUSTOIMINTA**

Normaalijajan asutustoiminnalla tarkoitetaan tässä sitä asuttamista, joka käytännössä toteutettiin maailmansotien välisenä aikana. Sen kaksi pääpilaria olivat *Lex Haataja* ja *Lex Kallio*, joita tarkastelen seuraavassa. Lähemmän tarkastelun ulkopuolelle jätän sellaiset asumis- tai omistusoikeuden turvaamistoimet, joilla turvattiin kaupungeissa tai maaseudun tiheästi asutuissa yhdyskunnissa elävien vuokramiesten oikeudet, sekä pohjoisimpaan Suomeen liittyvien erityislakien, kuten kolttalaki (1955), porotilalaki (1969) ja "allasaluelaki" (1963), mukaiset asutustoimet.

Torpparivapautus **(Lex Haataja)**

Maanvuokraajien määrä kasvoi Venäjän vallan aikana varsin suureksi: ennen itsenäistymistä torppareita oli noin 55 000, mäkitupalaisia n. 95 000 ja lampuoteja n. 1 500. *Torpparit* olivat itsenäisiä maanviljelijöitä vuokraamalla, *mäkitupalaiset* olivat omalla vuokratontillaan asuvia maatyöläisiä ja ammatinharjoittajia. *Lampuodit* puolestaan olivat kokonaisten tilojen vuokratilajilijöitä.

Useissa tapauksissa vuokramiesten asema oli melko turvaton, varsinkin kun monet vuokrasopimukset olivat vain suullisia. Maanomistajat saattoivat häättää torpparit hyvin keveinkin perustein.

Yksi kuuluisaksi tullut tapaus oli *Laukon lakko* Vesilahdella 1906–07. Sen syynä olivat torpparien huonot olot ja kartanon omistajan **H. S. Standertskiöld-Nordenstamin** itsepäisyys. Kartanosta hädettiin talvipakkasilla 71 torpparia, 4 lampuotia ja 2 mäkitupalaista. Tämä tapaus oli vaikuttamassa myös lainsäädännön tulevaan kehittymiseen.

Kun usein mainitaan, että torpparien turvaton asema olisi ollut keskeisenä syynä vuoden 1918 kansalaissoitaan, niin on syytä todeta, että itsenäisen Suomen Eduskunta antoi 22.1.1918 torpparivapautusta koskevan lakiesityksen, siis hieman ennen kansalais sodan syyntymistä. Tämä sota ei siten ollut tarpeen ongelman

Itsenäisen Suomen aikana on toteutettu asutustoimintaa, jonka päätavoitteita ovat olleet maanvuokraajien aseman parantaminen ja maan antaminen maattomille, joihin kuuluvat myös maansa sodassa menettäneet. Sivutuotteena on yleensä ollut myös yhteiskuntarauhan varmistaminen. Tarkastelu jakautuu kahteen pääosaan: "normaaliaikojen" asutustoimintaan ja sotien seurauksena toteutettuun asuttamiseen.

Asutustoiminta itsenäisessä Suomessa

Pekka V. Virtanen

poistamiseksi. Voidaan myös todeta, että vuokramiehiä taisteli kansalaissodassa sekä punaisten että valkoisten joukoissa.

Lakia valmisteltaessa olivat mielipide-erot suuria. Poliittinen oikeisto vaati vapaaehtoista järjestelyä ja täyttä korvausta maanomistajille. Vasemmisto kannatti linjaa, jossa torpparit olisivat siirtyneet valtion vuokramiehiksi. Lopulliseksi kompromissiksi tuli maalaisliiton kanta, jonka mukaan torppareista oli tehtävä itsenäisiä maanviljelijöitä. Tämä laki vuokra-alueiden lunastamisesta (135/1918), joka tunnettiin yleisesti *Lex Haatajana*, koski vain yksityismaalla olevien vuokra-alueiden lunastamista, mutta vähän myöhemmin lunastusoikeutta laajennettiin useilla laeilla koskemaan myös erilaisia valtion ja seurakuntien maita.

Torpparivapautus toteutettiin lähes kokonaan 1920-luvulla. Sen tuloksena syntyi n. 47 000 viljelystilaa ja n. 46 000 asuintonttia. Lunastetut alueet käsittivät n. 900 000 hehtaaria. Kun otetaan huomioon myös edellä todetut muut lait, nousi itsenäisiksi muodostettujen tilojen määrä 126 000:een. Torppia oli eniten Lounais-Suomessa ja vähiten Kaakkois-Suomessa sekä Lapissa.

Maata maattomille (Lex Kallio)

Kun *Lex Haataja* koski maanvuokraajia, niin *Lex Kallion* (*Laki maan hankkimisesta asutustarkoituksiin*, 278/1922) avulla hankittiin maata maattomille. Se tuli voimaan vuoden 1924 alusta. Sopivia alueita otettiin ensi sijassa valtion maista, mutta laki toi mahdollisuuden käyttää maanhankintaan myös vapaaehtoisia kauppoja ja pakkolunastusta. Eduskunnan

oikeistossa levottomuutta herättänyt pakkolunastusuhka osoittautui käytännössä hyvin lieväksi; lain voimassaoloaikana lunastettiin vain runsaat 2 000 ha maata. Tätä asutuslakia ei toteutettu läheskään niin laajasti kuin olisi ollut mahdollista. Hankituista maista muodostettiin uusia viljelystiloja, mutta niistä voitiin antaa myös lisämaita jo oleviin tiloihin. Lain pohjalta syntyi n. 13 500 pientilaa vuosina 1924–38.

Vuonna 1936 annettiin *Lex Kallion* tilalle uusi *asutuslaki*, johon ei kuitenkaan sisällynyt mahdollisuutta lunastaa maata uusien tilojen muodostamiseksi. Lain merkitys jäi myös sotien takia vähäiseksi. Tämä laki oli voimassa aina v. 1959 voimaan tulleeseen *maankäyttölakiin* asti. Sillä ja sen jälkeen annetuilla "maaseutulaeilla" ei enää ole ollut asutusvaikutuksia.

OSA 2. SOTIEN AIHEUTTAMA ASUTUSTOIMINTA

Käymimme sotiin on liittynyt merkittävää asutustoimintaa; ei kuitenkaan sotien aikana vaan niiden jälkeen.

Talvisota ja siirtoväen pika-asutuslaki

Talvisodan seurauksena menetettyjen alueiden lähes 450 000 hengen suuruinen siirtoväki muutti ja sijoitettiin jäljelle jää-

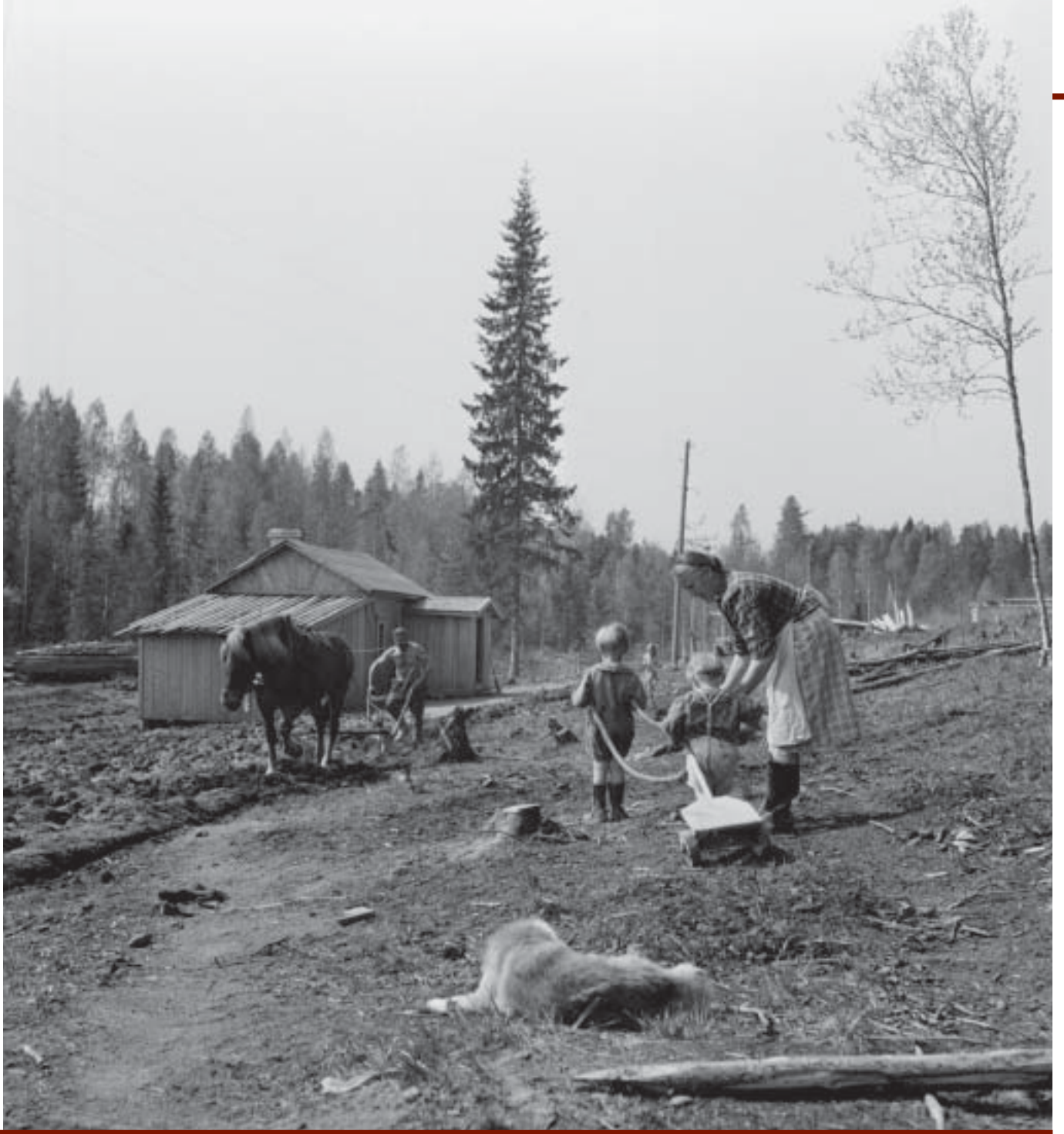
neeseen Suomeen. Tästä väestöstä lähes puolet oli maataloudesta toimeentulonsa saaneita; Suomihan oli tuolloin vielä maatalousvaltainen maa. Kun sota päättyi 13.3.1940, niin jo 28.6.1940 säädettiin pika-asutuslaki (346/1940). Sen perusteella ehdittiin perustaa noin 8 000 erityyppistä tilaa, mutta toiminnan keskeytti kesäkuussa 1941 alkanut jatkosota.

Jatkosota ja maanhankintalaki

Neuvostoliittoon vastaan käyty jatkosota päättyi syksyllä 1944, ja sen seurauksena Suomi joutui luovuttamaan aluetta n. 4,5 miljoonaa hehtaaria. Menetetty alue oli tuntuvasti suurempi kuin minkä neuvostojoukot olivat vallanneet. Karjalan osuus oli n. 2,5 miljoonaa ha, ja sillä alueella asui pääosa runsaan 450 000 hengen siirtoväestä. Muut luovutetut alueet olivat Petsamo sekä osia Sallasta ja Kuusamosta. Peltoa oli luovutetulla alueella n. 12 % maan koko peltoalasta. Sama 12 % oli myös siirtoväen osuus koko väestöstä.

Välirauhansopimus Neuvostoliiton kanssa solmittiin 19.9.1944, mutta Suomi joutui vielä sotimaan Lapissa kunnes saksalaiset oli 25.4.1945 saatu karkotettua Suomen alueelta. Nyt alkoi uusi asutusurakka, jota varten tarvittiin uusi *maanhankintalaki* (MHL 396/1945). Se annettiin jo 5.5.1945 eli samoihin aikoihin kuin koko 2. maailmansota oli Euroopan osalta

	peltoa/ tonttimaata ha	metsämaan tuotto enintään m ³	lukumäärä
a) viljelystiloja	6–15	75–125	n. 30 000
b) asuntoviljelystiloja	2–6	kotitarvepuu	n. 15 000
c) asuntotiloja ja tontteja	alle 2	"	n. 56 000
d) kalastustiloja	alle 2	"	n. 700
e) lisäalueita			n. 33 000
f) yhteismetsiä ja -laitumia			n. 1 000

© Museovirasto.

**Työntekoa lapset oppivat suoraan elinympäristössään. Lapset leikkivät kyn-
tämistä – isä kyntää raiviota. Koivistolaisen siirtolaisen Alpo Rautian perhe
uudistilallaan Askolassa. ”Tämä on mielestäni aivan huippuhieno dokumentti
asutustoiminnasta, myös valokuvauksellisesti ansiokas ja tunteitakin nostatta-
va, aina säilytettyä kotikuusta myöten”, sanoo kirjoittaja Pekka V. Virtanen.**

päättymässä. Lain nopeaa valmistamista nopeutti siirtoväen pika-asutuslaista saatu kokemus. Tätä ”peruslakia” täydennettiin tulevana vuosina ”pienemmillä” laeilla, jotka koskivat mm. Petsamon, Sallan ja Kuusamon siirtoväen asuttamista.

Tällä lailla maansaajien ryhmää suurennettiin huomattavasti siirtoväkeä laajemmaksi. Maansaantiin oikeute-
tuiksi tulivat nyt myös rintamamiehet, sotalesket ja -orvot sekä ne henkilöt, jotka asutustoiminnan seurauksena menettivät työpaikkansa. Lisäksi voitiin antaa lisä-

maata liian pieniksi katsotuille tiloille. Tämä maansaajien määrän kasvattaminen merkitsi tietysti huomattavaa lisätyötä ja kasvatti tarvittavan maan määrää.

Maata käytettiin kaikkiaan n. 2,8 miljoonaa hehtaaria, josta n. 1,3 miljoonaa oli valtion maata. Loput hankittiin vapaaehtoisilla kaupoilla ja (pääosin) pakkolunastamalla. Ensimmäisistä lunastettiin rappiotiloista, tilakeinottelijoilta, yhtiöiltä, seurakunnilta, kunnilta, muilta yhteisöiltä ja harrastelijaviljelijöiltä. Jos näinkään ei saatu tarpeeksi maata, voitiin lunastaa

myös toimivista maatiloista, ei kuitenkaan alle 15 peltihehtaarin tiloista (käytännössä tämä raja oli kuitenkin 25 ha). Aktiivite-
lojen luovutusvelvollisuus riippui myös viljelijäperheen lapsiluvusta.

MHL:n tuloksina saatiin suuri joukko erityyppisiä tiloja ja tontteja oheisen asetelman mukaisesti (eri tilastoissa on jonkin verran toisistaan poikkeavia lukuja), ks. oheinen taulukko.

Siirtoväki sai kaikesta käytetystä maasta vain hieman alle puolet. Muodostetuista viljelystiloista pääosa annettiin

siirtoväelle, kun asuntotonteista ja -tiloista suurin osa meni rintamamiehille. Maata käytettiin myös lisämaaksi olemassa oleville tiloille, mutta sitä ei tässä laajemmin käsitellä.

Kielipykälä

Yksi maan luovuttamisvelvoitteeseen liittynyt ja paljon keskusteluja synnyttänyt yksityiskohta sisältyi MHL:n 92 §:ään, jonka mukaan siirtoväen sijoittaminen oli tehtävä niin, ettei ruotsinkielisten ja kaksikielisten kuntien kielellinen luonne muutu. Tämä tulkittiin usein ruotsinkielisten maanomistajien vapauttamiseksi MHL:n rasituksista, mutta samalla säädettiin (MHL 53 §), että luovutusvelvollisuuden voi korvata raivaamalla tai raivauttamalla maatalousministeriön osoittamasta paikasta alaltaan 1,5-kertaisen alueen. Näitä ”ruotsalaisraivauksia” suoritettiin melkoisesti varsinkin Keski-Suomessa. Ahvenanmaata ei MHL lainkaan koskenut.

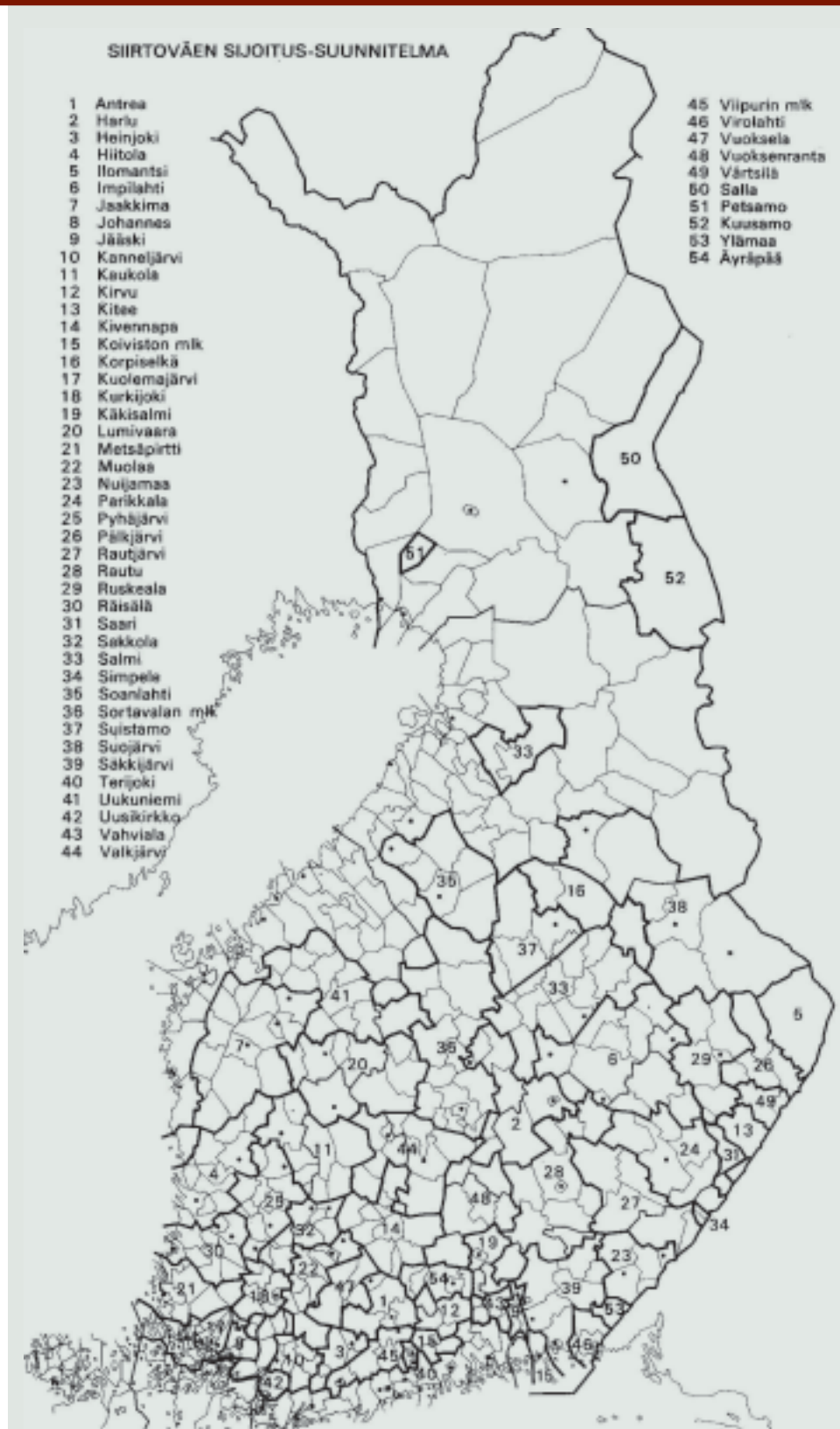
Kuusamon, Sallan ja Petsamon evakkojen asuttaminen

Jatkosodan seurauksena Suomi joutui Karjalan (johon usein luetaan myös menetetyt Suomenlahden ulkosaaret) ohella luovuttamaan Sallan kunnasta n. 5 800 km², Kuusamosta vastaavasti n. 1 600 km² sekä 10 500 km²:n suuruisen Petsamon kunnan. Näillä alueilla oli asukkaita vastaavassa järjestyksessä noin 4 000, 3 000 ja 5 000. Näiden alueiden väestö sijoitettiin kotikunnista Suomen puolelle jääneille alueille.

Petsamon siirtoväen tärkeimmäksi asutusalueeksi muodostui Varejoen kylä Tervolassa, mutta alueelta siirtyneistä 443 koltasta valtaosa sijoitettiin kuitenkin Inarin kuntaan Sevettijärven ja Nellimön alueille. Talouskeskusta kohden annettiin ns. kolttalain mukaan enintään kolmen hehtaarin alue.

Porkkala

Porkkalan alue oli Moskovan välirauhassa 1944 luovutettu Neuvostoliitolle vuokralle 50 vuodeksi. Tämä alue koostui osista Kirkkonummen, Inkoon ja Siuntion kuntia ja oli kooltaan n. 380 km². Sen noin 7 000 asukasta asutettiin lähiseuduille. Neuvostoliitto päätti kuitenkin jo vuonna 1955 luovuttaa alueen takaisin, ja alue siirtyi Suomen hallintaan tammikuussa 1956. Samana vuonna säädettiin Porkkalan palautuslaki, jolla alueen kiinteistöjen omistusoikeudet palautettiin pääosin entiselleen.

Siirtoväen sijoitussuunnitelma. Lähde: Maanmittaus Suomessa 1633–1983.

Maanhankintalaki sovellettiin myös kaupungeissa

Maanhankintalaki oli alun perin suunniteltu maaseutuoloihin, olihan Suomi vielä tuolloin maatalousvaltainen maa. Laki kuitenkin koski myös kaupungeja ja kaup-

paloita, koska kunnat (yhtenä ryhmänä) olivat ensisijaisia maanluovuttajia. Tästä syntyi jo MHL:n valmisteluvaiheissa ongelmia, kun kaupunkien ja Kaupunkiliiton edustajat pitivät varsinaisten asutustilojen muodostamista liian lähelle asutuskeskusta järjenvastaisena ja epätaloudellisena.

Kaupunkeihin liittyi sekä odottamaton seikka, että rintamamiesten rooli tässä asutustoiminnassa kasvoi hyvin suureksi ja huomattava osa näistä, noin 35 000, halusi tontin asutuskeskuksista.

Lakiin tuli säännöksiä, joiden mukaan ei MHL:n tarkoituksiin saanut lunastaa maata, joilla oli tontti- tai teollisuusalueina huomattavasti suurempi arvo kuin arvo MHL:n mukaiseen asutukseen käytettynä. Samoin laissa kiellettiin muodostamasta viljelys-, asuntoviljelys- tai asuntotilaa alueelle, jolle oli vahvistettu asemakaava tai rakennussuunnitelma. Näiden kaavojen toteuttamista ja uusien laatimista ei myöskään saanut vaikeuttaa. Käytännössä laki vaikutti varsin merkittävästi monien kaupunkien perinteiseen itsehallintoon asuntopolitiikassa ja kaavoituksessa.

Esimerkkinä mainittakoon, että Helsingin kaupungin luovutusvelvollisuus oli noin 11 000 tonttia, ja kaupunki täytti tätä velvoitetta myös rajojensa ulkopuolella omistamallaan mailla. Esimerkiksi Espoossa muodostettiin noin 1 200 tonttia Albergan ja Bredvikin kartanoiden alueille.

Yksi MHL:n kaupungeille tuoma ongelma oli se, että monessa kaupungissa tontit oli perinteisesti luovutettu vuokraamalla, kun taas MHL velvoitti luovuttamaan tontit omistusoikeudella. Toinen ongelma syntyi siitä, että kaupunkia ei nyt voitu kehittää vain oman pitkäjänteisen kaavoituspolitiikan mukaisesti vaan sen ohitti MHL:n mukainen kiireellinen asuttaminen. Kaupunkien vastustuksen vuoksi asutusviranomaiset hyväksyivät joissakin tapauksissa myös tonttien vuokrauksen.

MHL:n mukaan maanlunastuslautakunnilla oli oikeus lunastaa maata myös kaupungeilta sekä laatia asutussuunnitelmia ja tehdä niitä kaavan muotoon. Yleensä kaupungeissa kuitenkin noudatettiin käytäntöä, jossa maanlunastuslautakunta määrittä asutustarkoituksiin soveltuvat alueet ja kaupunki laati niille asemakaavan. Luonnollisesti kaupungeissa muodostettiin eniten asuntotontteja, mutta edellytyksistä riippuen joskus myös erikokoisia tiloja.

Yksi kaupunkeja koskeva MHL:n muutos oli vuonna 1949 säädetty *Lex Raatikainen* (ministeri **Jussi Raatikaisen** mukaan), jonka mukaan maansaantiin oikeutettu saattoi vaihtaa maansaantioikeutensa kerrostalo-osakkeen saantiin. Tämä oli tarkoitettu tukeman erityisesti kaupunkisiirtoväkeä, mutta jotkut isommankin tilan saantiin oikeutetut käyttivät tätä hyväkseen. Tämän lain mukaan rakennettiin 1950–1960 yhteensä 99 kerrostaloa, joissa oli 3 255 asuntoa.

Maanhankintalakiä myös vastustettiin

Maanhankintalaki hyväksyttiin Eduskunnassa suurella enemmistöllä eli suurta yhteisvastuuta tuntien. Tosin erilaista vastustustakin maassamme esiintyi. Vastustajia ovat mm. suuret maanomistajat, jotka pelkäävät maa-alueiden menetyksen ohella myös poliittisen vaikutusvaltansa pienenemistä.

Maataloustuottajien keskusliitto MTK vastusti jo pika-asutuslakia järjestämällä 1940 eri puolilla maata kansalaiskokouksia ja tekemällä julkilausumia sitä vastaan. Kun MTK:ssa oli kuitenkin huomattava määrä myös karjalaisia jäseniä, kokivat monet heistä tällaisen toiminnan epäoikeutetuksi. Tämän ristiriidan poistamiseksi perustettiinkin 1945 *Maanomistajien Liitto*, joka pyrki erityisesti suojaamaan yksityistä omistusta asutustoiminnan vaatimilta lunastuksilta.

Näkyvimpiä vastustajia olivat MTK:n johtokunnan puheenjohtaja professori **Juho Jännes** ja Helsingin yliopiston maanviljelystalon professori **Rurik Pihkala**. Professorit esittivät, että suuria tiloja pilkottaessa vaarantuu koko maan elintarvikehuolto, minkä seurauksena voi olla nälänhätä (eli koittaa Vennamon päivät). Professorien pelottelu osoittautui aikanaan perusteettomaksi: nälänhätää ei tullut vaan tilanne muuttui ajan mittaan ylituotannoksi.

Asutustoiminnan jälkikritiikkiä

Asutustoimintaa on kritisoitu myös siten, että tuloksena oli suuri joukko elinkelvottomia pientiloja, jotka pian kuolivat pois. Tälle väitteelle löytyy perusteluita, mutta sodan jälkeisellä asuttamisella oli ensi sijassa yhteiskuntapoliittiset tavoitteet. Haluttiin välttää pakolaisleirien syntymistä ja sellaisiin usein liittyvää yhteiskunnallista levottomuutta. Sen vuoksi oli saatava siirtoväki asutetuksi ja usein (työttömyysuhan alaiset rintamamiehet) kiinnitettyksi rakentavaan työhön, jossa syntyi oma asunto ja monille myös oma työpaikka. Kun 1960-luvulta lähtien alkoi esiintyä maaltamuuttoa ja tilaluvun vähenemistä, tapahtui tämä kehitys samassa suhteessa niin vanhojen tilojen kuin asutustilojen osalta.

Eräät kriitikot ovat kysyneet, miksi ihmisiä ei sijoitettu toimivien kylien yhteyteen vaan vietiin metsiin ja soille, missä eivät voineet saada tukea jo rakennetusta yhteisöstä ja viljellyistä maista. Tähän kritiikkiin on todettava, että MHL:n mukaan siirtoväestö tuli sijoittaa kielensä, uskontonsa sekä entisten

asuinpaikkojensa perusteella siten, että entinen naapuriyhteys säilyi ja luonnonolosuhteet olivat vastaavanlaisia. Tältä pohjalta pääasiallisiksi sijoitusalueiksi tulivat Etelä- ja Keski-Suomen sisämaa-alueet. Valmista peltoakin lunastettiin huomattavat määrät, mutta uutta peltoa raivattiin 150 000 ha korvaamaan sitä väjetta, jonka synnyttivät Karjalaan jääneet 280 000 peltohehtaaria.

MHL:n jälkiarvioinnin voi tiivistää seuraavaan tapaan:

- Maataloussiirtoväki pystyttiin asuttamaan lyhyessä ajassa, ja rintamamiehet ynnä kaupunkitonttien saajatkin kohutuullisen ajan puitteissa.
- Peloteltua nälänhätää ei syntynyt.
- Yhteiskuntarauha säilyi hyvänä, kun ihmisillä oli oma kotitila, hyödyllistä työtä ja yrittämisen vapaus, mikä kaikki lisäsi turvallisuuden tunnetta.
- Monien tilojen elinkelvottomuutta saatiin parannetuksi lisäämään avulla.
- Asutustoiminnan yhteydessä rakennettiin maaseudulle uusia teitä ja tehtiin kuivatuksia; nämä hyödyttivät usein myös vanhaa asutusta. Lisäksi siirtoväki vahvisti monien kunnan elinvoimaa tuodessaan uutta väestöä, varallisuutta ja toimintoja.
- Asutustoiminta hidasti jonkin verran tulevaa tilakoon kasvua.
- Rintamamiehille MHL tarjosi mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun reingeistä isänniksi.

Asutustoiminnan vaikutus maaseutu-asutuksen rakenteeseen

Isojaoissa ja uusjaoissa pitkään noudatettuna tilanmuodostamisen ohjenuorana oli pyrkimys maatilain sisäisen liikenteen minimoimiseen ja siten talouskeskusten sijoittamiseen mahdollisimman keskelle tiluksia. Tämä luonnollisesti hajautti maaseudun asutusrakenteen; naapurit jäivät etäälle toisistaan.

Sotien jälkeiseen asutustoimintaan liittyen käytiin jonkin verran julkista keskustelua tämän perinteisen menetelytavan mielekkyydestä. Olivathan yhteiskunnalliset olot paljolti muuttuneet niin, että ulkoiset yhteydet tulivat entistä tärkeämmiksi. Asemakaavaopin professori **Otto-Iivari Meurman** puolsi talojen ryhmittämistä lähemmäksi toisiaan kylämuodostelmiksi, kun taas maanjakotekniikan professori **Pekka Kokkonen** puolusti vanhaa käytäntöä. Jälkeenpäin voidaan todeta, että Meurmanin esittämä periaate olisi ollut maaseudulle siunauksellisempi. Sitä puolsi myöhemmin myös Kokkonen seuraaja professori **Arvid Wiiala**.

MHL:n mukaan tuli syrjäisillä seuduilla ja mahdollisuuksien mukaan muuallakin pyrkiä muodostamaan laajahkoja alueita ryhmäasutuksen aikaansaamiseksi. Sijoittaminen tapahtui paljolti ”vanhan uusjakomallin” mukaisesti. Kuitenkin asutustoimilla perustettiin myös joukko todella syrjäisiä ja yksinäisiä tiloja, joilla viihtyminen oli heikkoa ja arkinen elämä monin tavoin vaikeaa. Ongelmat vielä korostuivat, jos kyseessä oli ns. kylmä tila, jolla pellot ja pihapiirit oli raivattava korpeen.

pika-asutustoimikuntien puheenjohtajat olivat maanmittausinsinöörejä. Myös tilaksi muodostamisia ehdittiin suorittaa lähes 6 000 ennen jatkosotaa.

Vaativin osa sodanjälkeistä asutustoimintaa oli MHL:n toteuttaminen. Sekin oli suuressa määrin maanmittarien vastuulla, vaikka toimintaa keskushallinnossa johtanut **Veikko Vennamo** usein korosti, kuinka hän hoiti asuttamisen ja pelasti Suomen yhteiskunnallisilta ongelmilta. Raskaasta maanlunastustyöstä vastasivat maanlunastuslautakunnat, joita oli enim-

Siirtoväen pika-asutuslaki jäi toteutukseltaan keskeneräiseksi jatkosodan alkamisen takia, mutta siitäkin oli hyötyä maanhankintalain valmistelussa ja toteutuksessa. Itse MHL toteutuksineen oli todellinen suursaaavutus vaikeissa olosuhteissa. Se varmisti siirtoväen asuttamisen ja antoi rintamamiehille mahdollisuuden hyödylliseen työhön ja sosiaaliseen nousuun. Samalla se esti myös yhteiskunnallisten levottomuuksien syntyä, kun mitään pakolaisleirejäkään ei Suomessa tarvittu.

© Pekka Lehtonen

Maanmittareiden rooli asutustoiminnassa

Jo asutustoiminnan alkuvaiheissa eli torpparivapautuksen ja *Lex Kallion* toteuttamisessa tarvittiin runsaasti maanmittarikunnan työpanosta muun muassa arviointi- ja tilanmuodostamisvaiheissa.

Kun torpparivapautuslaki ei koskenut taajaväkisten maalaisyhdyskuntien alueilla olevia vuokra-alueita, annettiin 1936 näiden lunastamista koskeva laki (120/1936), joka jälleen työllisti maanmittausvirakuntaa. Samankaltaisia säännöksiä olivat 1958 annettu laki vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa (361/1958) sekä 1962 annettu laki vuokra-alueiden järjestelystä kaupungeissa ja kauppaloissa (218/1962).

Lyhytikäiseksi jääneen Siirtoväen pika-asutuslain toteuttamiseksi oli maanmittarikunta taas valjastettu töihin, mm.

millään 147. Niiden puheenjohtajat olivat maanmittausinsinöörejä paria poikkeusta lukuun ottamatta. Maanmittareita oli myös avustavissa tehtävissä sekä tarkastavissa elimissä. Alkuvuosina lähes koko maanmittauslaitoksen kenttäporras oli sidottu MHL:n toimeenpanoon.

Loppupäätelmiä

Itsenäisyydenajan koko asutustoiminnalle voi antaa arvosanan hyvä, joskin eri vaiheissa sillä oli erilaisia tavoitteita ja pieniä eroja onnistumisen tasossa.

Torpparivapautuksessa maanvuokraajien alueet lunastettiin itsenäisiksi tiloiksi. Sen onnistuminen loi Suomeen uuden itsenäisten talonpoikien suuren joukon, jolla oli vaikutusta myös maanpuolustustahdon lujittumiseen. *Lex Kallion* tavoite antaa maata maattomille saavutettiin ainakin osittain, mitään haittavaikutuksia ei siitä koitunut.

Mansikka-ahon tila rakennettiin sodan jälkeen Soanlahdelta kotoisen olleen Pekka Paksusen perheen uudeksi kodiksi Suolahden kauppalassa Suojärven rannalla.

Kirjoittaja on Teknillisen korkeakoulun kiinteistöopin emeritusprofessori. Sähköposti pekkavv@kolumbus.fi.